۲۰. جلسه با مستبصرین (۱۳۹۲/۰۲/۱۹)

سال تحصیلی (۱۳۹۲-۱۳۹۱) - پنجشنبه، ۱۹ اردیبهشت ماه ۱۳۹۲

- پیشگفتار(چکیده)
- خلاصه تفصیلی

پیشگفتار(چکیده)

در این جلسه استاد به بررسی چالش‌های تعاملات اجتماعی و نحوه‌ی مدیریت خشم می‌پردازند و راه‌کارهایی را برای حفظ تعادل در روابط و کنترل هیجانات ارائه می‌دهند. بخش عمده‌ای از بحث نیز به تفسیر آیات قرآن کریم، به‌ویژه مفهوم "**کتاب اعمال**" و "طائر" اختصاص دارد. ایشان به معنای ظاهری و باطنی این مفاهیم قرآنی، ارتباط آن با شناخت نفس، و چگونگی ثبت اعمال انسان در این "کتاب" اشاره می‌کنند و با طرح سؤالاتی درباره تفاوت قرائت کتاب اعمال توسط اهل یمین و کسانی که بصیرت معرفتی ندارند، شنوندگان را به تأمل در آیات و یافتن شواهد قرآنی برای درک عمیق‌تر این حقایق دعوت می‌کنند.

خلاصه تفصیلی

۱. مدیریت روابط اجتماعی و مواجهه با ناراضایتی دیگران

- **هدف اصلی:** جلوگیری از سرگردانی و حیرت در مواجهه با انتظارات و ناراضایتیهای اطرافیان (پدر، مادر، همسر، خانواده، دوستان، استاد و غیره). هدف این است که بدانیم چه کاری خداوند دوست دارد و از رضایت همه که امری محال است (غایة لا تدرک)، بپرهیزیم.
- **دو نوع ناراضایتی:**

۱. ناشی از عمل شما: اگر کسی به دلیل کاری که شما انجام دادهاید، ناراحت شده است، باید **میزان عدالت** و صحیح بودن عمل خود را بسنجید. اگر عمل شما ناعادلانه یا نابجا بوده، باید خود را جای او بگذارید، اشتباه را بپذیرید، عذرخواهی کنید و جبران نمایید. حتی اگر ظلمی نکرده باشید، گاهی یک عذرخواهی میتواند کار را تمام کند.

۲. **ناشی از توقعات دیگران:** این حالت زمانی است که کسی از شما توقع انجام کاری را دارد تا ناراحت نشود، در حالی که آن کار وظیفه شرعی، حقوقی، یا حتی اخلاقی شما نیست. این موارد بسیار گستردهستند و بسیاری از انرژی شما را هدر میدهند. قاعده کلی این است که فقط در صورتی که تعدی شما در عرف عقلا مستند به شما باشد و شما او را **"ایذاء"** کرده باشید (مانند نوع اول)، مسئولیت دارید. مواردی استثنایی مانند برخی ضروریات صله رحم دربارهٔ والدین وجود دارد که شارع مقدس حکم خاصی فرمودهاست.

۲. کنترل غضب (خشم)

- **اهمیت:** این مسئلهی بسیار مهمی است؛ هم جلوگیری از بروز غضب و هم مصون ماندن از شر آن در صورت بروز.
- **قبل از بروز غضب (پیشگیری):**
  - **تقویت مبانی معرفتی:** در مورد غضب از حیث آیات و روایات مطالعه کنید و پشتوانهی معرفتی خود را بالا ببرید.
  - **مشارطه و مراقبه:** هر روز صبح پس از نماز، با خود شرط کنید که غضب نکنید و در طول روز با مراقبه، جلوی زمینههای غضب را بگیرید.
  - **صدقه:** هر روز صبح یک صدقهی مختصر به نیت حفظ از غضب بدهید.
  - **دعا:** دعاهای حفظ، دعاهای صباح و مساء، بهویژه **«دعای مخزون»** (اللهم اجعلنی فی درعک الحصینة التی تجعل فیها من تردی) که در کتاب کافی آمده، بسیار مؤثر است. این دعا انسان را در یک زره محکم از شر شیاطین جن و انس و نفس حفظ میکند.
- **هنگام بروز غضب (مدیریت):**

- **تغییر حالت فیزیکی:** در لحظه‌ای که غضب می‌آید، «مثل دو سیم برق است که به هم زنند یک می‌شود». اگر در حال راه رفتن هستید، بایستید؛ اگر ایستاده‌ای نشسته هستید، بنشینید؛ و گاهی فوراً دراز بکشید. دراز کشیدن ضربان قلب را کاهش می‌دهد و حالت تهاجمی غضبناک را از بین می‌برد.
- **پناه بردن به خداوند:** به محض بروز غضب، فوراً بگویید «أعیذ نفسی بالله» یا «أستعیذ بالله» و به خدای متعال پناه ببرید تا شما را حفظ کند.

۳. کتاب اعمال و معرفت نفس

- **مفهوم نامه‌ی اعمال:** بحث «نامه اعمال» یا «کتاب اعمال» یک موضوع معارفی بسیار عالی در قرآن و روایات است که جذابیت فراوانی دارد. این مفهوم فقط محدود به اعمال ما نیست، بلکه به **کل وجود ما**، دنیا و آخرت ما مربوط می‌شود. خداوند وجود انسان‌ها را به این مفهوم «کتاب» گره زده و آیات بسیاری در این باره فرموده است.
- **آیات محوری:**
  - «یوم ندعوا کل اناس بإمامهم فمن اوتی کتابه بیمینه فاولئک یقرؤون کتابهم ولا یظلمون فتیلا. ومن کان فی هذه اعمی فهو فی الاخرة اعمی و اضل سبیلا» (اسراء، ۷۱-۷۲).
  - «وکل انسان الزمناه طائره فی عنقه. ونخرج له یوم القیامة کتابا یلقاه منشورا. اقرأ کتابک کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا» (اسراء، 13-14).
- **واژه «طائر»:**
  - **معنای تفسیری:** مفسرین و روایات، «طائر» را به معنای **کتاب اعمال** دانسته‌اند. این اعمال به گردن شخص بسته شده‌اند (فی عنقه)، زیرا چیزی که می‌خواهند از شخص جدا نشود، به گردنش می‌اندازند.
  - **معنای لغوی و عرفی:** «طائر» به معنای پرنده است. در عرف جاهلی، مردم از پرواز پرندگان (از راست به چپ یا چپ به راست) برای پیش‌بینی آینده (تطیّر که به معنای تشاؤم و بدبینی است یا تفأّل که به معنای خوش بینی است) استفاده می‌کردند. قرآن می‌فرماید: «کل انسان الزمناه طائره»؛ یعنی آن چیزی که آینده‌ی (سعادت یا شقاوت) انسان را ترسیم می‌کند، در وجود خودش است و نیازی به پیش‌بینی از طریق پرندگان نیست.
  - **بطن و تأویل:** این کلمه فراتر از یک استعاره صرف است و می‌تواند کلیدی برای معرفت نفس باشد. آیات قرآن دارای بطون هستند و ممکن است «طائر» به چیزی اشاره کند که اکنون با چشم ما دیده نمی‌شود، اما وجود واقعی دارد و در شناخت نفس ما مؤثر است.
- **ماهیت «کتاب» در قیامت:**
  - **شواهد بر "کتاب" به معنای رایج:** آیاتی مانند «یلقاه منشورا»، «فی الزبر»، «مستطر»، و «فی رق منشور» نشان می‌دهند که در نگاه اول، قرآن از «کتاب» به همان معنای رایج (دارای ورق، سطر و جلد) استفاده کرده است.
  - **شواهد بر معنایی فراتر از "کتاب" رایج:** آیه‌ی «وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًا» بسیار مهم است. این آیه نمی‌گوید تصویر اعمال یا فیلم اعمال را می‌یابند، بلکه خود عمل را حاضر می‌یابند. این بدان معناست که عالم آخرت **محیط** بر دنیاست و گذشته برای آنجا نگذشته است. کتاب اعمال در قیامت، خود صحنه‌ی دنیا و نفس اعمال ما را نمایش می‌دهد.

- **مقایسه با فنآوری روز:** همانطور که کامپیوتر یا کتاب الکترونیکی، مقاصد کتاب کاغذی را برآورده میکنند (جمعآوری، حفظ و نظم اطلاعات)، کتاب اعمال الهی نیز فراتر از کاغذ و مرکب، خود اعمال و زمان را ثبت میکند. «کَتَبَ» به معنای جمع کردن است؛ پس کتاب اعمال محلی است که خود اعمال (نه صورت یا تصویر آنها) در وجود هر بنده جمع میشوند و باز شده به او نشان داده میشوند.

- **اهمیت و انگیزه:** این شوق به معرفت این کتاب در فطرت انسان وجود دارد. همانطور که نویسنده دوست دارد کتابش را تمیز و خوب بنویسد، دیدن زندگی به عنوان یک کتاب میتواند انسان را وادارد که اعمال نیک انجام دهد و از خراب کردن صفحات زندگیاش پرهیز کند. داستان خوابی که در آن جای یک دُر در لوحی زیبا به دلیل نخواندن نمازِ خالی بود، اهمیت حفظ و ثبت اعمال نیک در «لوح» وجودی انسان را نشان میدهد.

- **تفاوت خواندن کتاب اعمال:**
  - **تناقض ظاهری:** دو آیه بالا ظاهراً در تضاد هستند: «اقرأ کتابک کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا» در مقابل «فمن اوتی کتابه بیمینه فاولئک یقرؤون کتابهم».

  - **حل تناقض:** این به دو نوع خواندن یا درک اشاره دارد.

واندن اعمال ظاهری (کتاب اعمال): این بخشی است که برّو فاجر، کافر و مسلمان، همه میتوانند بخوانند. انسان در دنیا نیز میتواند گذشتهی خود را مرور کند. «وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِراً»؛ حتی کسی که عمل بد انجام داده، آن را میبیند و از آن ناراحت میشود. این خواندن به معنای مشاهدهی اعمال و آثار آنهاست که حتی برای فردی که در دنیا کور بصیرت بوده، در آخرت قابل مشاهده است تا جایی که ناراحتی و پشیمانی بیاورد.

واندن کتاب وجودی با بصیرت و معرفت (اولیائک یقرؤون): آیهی «وَمَنْ كَانَ فِي هَٰذِهِ أَعْمَىٰ فَهُوَ فِي الْآخِرَةِ أَعْمَىٰ» به کوری بصیرت و معرفت اشاره دارد، نه کوری فیزیکی. «فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ».

کسانی که در دنیا فاقد بصیرت و معرفت بودهاند، در آخرت نیز از درک عمیقتر و شناخت شئون و مراتب کتاب وجود خود محروم خواهند بود، اگرچه اعمالشان را میبینند.

مثال ساختمانسازی: یک مهندس، جزئیات و ظرافتهای مهندسی یک ساختمان را میبیند، در حالی که فرد عادی فقط دیوار و آجر را میبیند. هر دو ساختمان را میبینند، اما فرد عادی نسبت به جزئیات مهندسی «کور» است.

«فَمَنْ أُتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ». کسانی که امامی را با بصیرت و معرفت انتخاب کردهاند، فردا «کتاب وجود» خود را با شئونات و مراتب عمیقتر آن میخوانند. این افراد به لقاءالله میرسند و درک و معرفت عمیقتری از عالم دارند، برخلاف کسانی که «عن ربهم لمحجوبون» هستند، حتی با اینکه به لقاءالله میروند.

«ما عملوا» در قیامت به معنای حقیقت و واقع اعمال است که با آثار و زشتیهای خود عمل مشاهده میشوند، نه صرفاً تصویر آنها.